

Кушнірук Д.І.,
студент III курсу агробіологічного факультету,
Національного університету
біоресурсів і природокористування,
м. Київ, Україна
Науковий керівник - Гаврилюк О. С.,
доктор філософії з садівництва та виноградарства,
асистент кафедри садівництва
Національного університету
біоресурсів і природокористування,
м. Київ, Україна

САМООСВІТА ЯК ОСНОВА БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У ЗВО УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано самоосвітню діяльність майбутнього фахівця аграрного профілю, з'ясовано, що самоосвіта є найважливішою складовою освітнього процесу сучасного ЗВО України. Розроблено індивідуальну програму самовдосконалення та професійного саморозвитку майбутнього фахівця аграрного профілю, яка відображає його індивідуальну самоосвітню траєкторію.

Abstract. The article analyzes the self-education activity of a future specialist, it is found that self-education is the most important component of the educational process of modern higher education institutions of Ukraine. An individual program of self-improvement and professional self-development of the future specialist has been developed, which reflects his individual educational trajectory.

Самоосвітня діяльність є однією з найважливіших складових підготовки фахівців у ЗВО України, яка доповнює навчальну діяльність, надаючи їй цілісності та системності. Саме у ході її реалізації створюються умови для формування готовності майбутніх фахівців аграрного профілю до професійного самовдосконалення, до неперервного професійного зростання; вироблення необхідних умінь в галузі самовиховання, самоосвіти, самоактуалізації. Здатність особистості до самоосвітньої діяльності спрямована на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, що робить його конкурентоспроможним на сучасному ринку праці [6; 10].

Завданнями сучасної вищої освіти є формування мотиваційної, особистісної та технологічної готовності спеціаліста до самоосвіти. Самоосвітня діяльність сприяє ефективному розв'язанню професійних завдань в умовах постійних змін інформаційного суспільства. Стрімке «старіння» навчального матеріалу освітніх компонентів та швидкий прогрес цифрових освітніх технологій змушує ЗВО орієнтуватися на інноваційну та випереджальну формальну, неформальну та інформальну освіту студентів [8; 9].

На основі аналізу літератури було досліджено, що самоосвітня діяльність здобувачів освіти є предметом наукового дослідження вітчизняних та зарубіжних учених (В. Буряк, Т. Волошина, Н. Воропай, Л. Євсюкова, С. Касянц, Н. Коваленко, І. Мосі, М. Рогозін, Н. Сидорчук та ін.) і протрактовується, здебільшого, як: 1) вільний і водночас найбільш складний вид освітньої діяльності, що пов'язаний з процедурами саморефлексії, самооцінки, самоідентифікації та виробленням умінь і навичок самостійно набувати актуальні знання й трансформувати їх у практичну діяльність; 2) самостійно організована систематична пізнавальна діяльність, яка відображає індивідуальні інтереси та потреби здобувачів освіти та спрямована на набуття професійних компетенцій та компетентностей для підвищення загальнокультурного та професійного рівнів.

Результати аналізу науково-педагогічних досліджень дають змогу виокремити характерні особливості потреби особистості у самоосвіті: наявність сильної мотивації; високий рівень пізнавальної активності та самостійності здобувачів освіти; розвиток уміння керувати самоосвітньою діяльністю в контексті професійних та особистісних потреб; готовність до науково-дослідницької діяльності та взаємодії з викладачами; здатність студентів до самоконтролю та рефлексії тощо [1; 6; 10].

Зрозуміло, що самоосвітня діяльність також сприяє задоволенню соціальних і пізнавальних потреб особистості майбутнього фахівця аграрного профілю. Виходячи з того, що самоосвітня діяльність є складовою освітнього процесу ЗВО і будується на основі використання різних видів та методів самостійної роботи, але керується самим суб'єктом, потрібно розуміти, що її реалізація потребує розробки індивідуальної освітньої траєкторії, як умови ефективної реалізації самоосвітньої діяльності, що орієнтована на використання творчого потенціалу студента [1].

Індивідуальну самоосвітню траєкторію розглядаємо як своєрідну програму активності майбутніх фахівців аграрного профілю, що спонукає на саморозвиток, формування ціннісних орієнтацій у самоосвітній діяльності як необхідних умов професійного успіху, спрямовує на досягнення індивідуальних цілей, зміст та форми реалізації яких визначаються мотивами, вольовими якостями та готовністю особистості до самоосвітньої діяльності [5; 7].

Реалізація індивідуальної самоосвітньої траєкторії потребує розробки програми, яка включає:

1) знання загальних понять про самоосвіту, самоосвітню діяльність та компетентність; функціональних характеристик самоосвіти (мотиваційна, рефлексивна, організаторська, професійна та

контролююча функція). Управління самоосвітньою діяльністю: цілепокладання, планування, організація, самоконтроль, самооцінка. Визначення та досягнення мети самоосвітньої діяльності. Реалізація визначених цілей за допомогою самоосвітньої діяльності, ознайомлення з технологіями досягнення професійного успіху;

2) *тайм-менеджмент* – керування й організація часу. Використання методик тайм-менеджменту, що дозволить ефективніше використовувати власний час. Аналіз існуючих методик, розробка власної унікальної методики з планування часу, яка працює для конкретної особистості.

Ознайомлення і аналіз основних технік тайм-менеджменту для вирішення практичних самоосвітніх завдань:

- *метод «Альпи»* (складається з п'яти етапів. На першому етапі розробляють перелік справ на завтра. На другому – визначається часовий інтервал на виконання кожної справи. На третьому – складається співвідношення «60:40», що передбачає 60% чітко визначеного часу на виконання завдань на день, а 40 % – це резерв робочого часу та відпочинок. Четвертий етап – це виділення пріоритетів та делегування завдань. П'ятий етап – оцінювання та перенесення завдань);

- *принцип Ейзенхауера* – врахування пріоритетності при вирішенні поставлених задач (чотири пріоритети задач: перші – важливі і термінові, другі – важливі й менш термінові, треті – менш важливі, але термінові, четверті – менш важливі й менш термінові);

- *система Б. Франкліна* – побудова піраміди завдань, де на першому етапі встановлюються життєві цінності людини, потім формулюється глобальна мета, визначається генеральний план досягнення цілей, на основі якого вже розробляються довгостроковий, короткостроковий план та план на один день (передбачає, що будь-яке глобальне завдання необхідно розділити на малі задачі, а ті, в свою чергу, – на ще менші);

- *принцип Паретто* – ґрунтується на потребі вирішувати, в першу чергу, життєво важливі проблеми, на які витрачається 20% часу та отримується 80% результату, а потім приступати до розв'язання другорядних завдань, на які витрачається 80% часу й отримується 20% результату;

- *техніка pomodoro* – поєднання навчальної діяльності та перерв (під час роботи необхідно робити невеликі перерви по 5 хвилин, тобто 25 хвилин працюємо, 5 відпочиваємо);

- *АБВ-аналіз* дозволяє класифікувати завдання за ступенем важливості. До завдань категорії А відносять найважливіші, які потребують негайного вирішення. Категорія Б – завдання, які менш важливі. Категорія В – завдання, які не впливають на самоосвітню діяльність;

- *метод «Слона»* – передбачає поділ самоосвітньої діяльності на конкретні завдання. Спочатку виконуються маленькі завдання, які легко виконати, а потім складніші, що підвищує, в цілому, ефективність усієї роботи;

- *метод «З'їжте жабу на сніданок»* полягає в тому, що робочий день необхідно розпочинати з найважливіших справ, не відкладаючи їх на потім, це дасть можливість відчути задоволення від виконаної роботи і зітхнути з полегшенням;

- *Getting Things Done (Як все зробити)* – ведення щоденника або електронного органайзера, що суттєво «розвантажує голову» [4].

4) *самоконтроль самоосвітньої діяльності* – визначення сутності понять «самоконтроль», «самооцінка», «види самоконтролю», «рефлексія», ієрархія понять «самооцінка», «самооцінювання» і «самоконтроль», види та прийоми рефлексії. Ознайомлення із класифікацією стратегій і шляхами вибору оптимальної стратегії для визначеної мети самоосвіти. Проведення самодіагностування: самодіагностика розвитку рефлексії за методикою А. Карпова та В. Пономарьової, оцінка рівня здатності до самоуправління (за методикою В. Андрєєва, М. Лукашевича), тестування «Рівень самооцінки», методика «Рівень суб'єктивного контролю», тестування рівня самоорганізованості до самоосвітньої діяльності «Готовність працювати з інформацією та інформаційними джерелами» (модифіковані та об'єднані методики Є. Коротаєвої та Дж. МакКензі), розв'язування вправи «Я-реальний та Я-ідеальний» тощо;

5) *ознайомлення з найбільш поширеними стратегіями, видами, методами та формами самоосвіти, знання форм контролю та прийомів рефлексії*; аналіз індивідуальних планів, програм та технік самоосвітньої діяльності; розробка індивідуальної самоосвітньої стратегії, на основі принципу циклу Демінга, виконання 4х етапів робіт: планування (Plan — P); виконання робіт — дія (Do — D); контроль результатів (Check— C); коригувальні дії (Action — A) [2];

6) *розробка індивідуальної програми самовдосконалення та професійного саморозвитку*. Складання портфоліо індивідуальних досягнень: залучення діагностики оцінювання особистісно-професійного розвитку (діагностична методика «Професійна готовність» А. Чернявської, морфологічний тест життєвих цінностей В. Сопова, Л.В. Карпушиної, методика вивчення мотивації навчальної діяльності А.О. Реана та В.О. Якуніна та ін., опитувальник «Мотивація до самоосвітньої діяльності», оцінка рівня здатності до самоуправління (за методикою В. І. Андрєєва, М. П. Лукашевича), тест «Чи організована Ви людина?», питальник «Мотивація досягнення успіху» (Т. Елерс), методика визначення емоційності В. Суворова, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча, «Діагностика прийняття інших» Вільяма Фея, «Діагностика потреби в пошуках відчуттів» (М. Цукерман)).

Складання портфоліо власних досягнень (перелік та опис власних досягнень, відгуки і рекомендації викладачів, вправи й тести на виявлення рівня самооцінки, вправи на тренування самооцінки та рефлексії власних навчальних дій), самоаналіз рівня сформованості професійно значущих якостей та наявність мотивації дозволяють розробити індивідуальну самоосвітню траєкторію.

Студенти, які займаються самоосвітою повинні навчитися: керуватися у будь-якій навчальній ситуації принципами здоров'язберігаючих освітніх технологій; усвідомлювати мету, завдання, шляхи і засоби її досягнення; визначати послідовність і тривалість етапів діяльності; розробляти модель (алгоритм) діяльності; уміти цінувати, розраховувати і ефективно використовувати свій час; здійснювати самоконтроль і самоаналіз дій та вчинків; уміти практично застосувати правила самоорганізації й саморегуляції особистості; здійснювати бібліографічний пошук інформації, інтерпретувати інформацію (логічна обробка); самостійно й мотивовано планувати і організувати власну пізнавальну діяльність; використовувати наявні знання з максимальною ефективністю, створювати найбільш вигідні умови для придбання нових знань, для їх повідомлення; прогнозувати розвиток явищ, подій, робити обґрунтовані висновки; аргументовано доводити істинність своїх думок, висновків і спростовувати помилкові; розуміти значення самоосвіти в особистісному і професійному саморозвитку [3, с. 124-125].

Висновок. Самоосвіта є невід'ємною частиною професійного й особистісного розвитку майбутнього фахівця аграрного профілю, запорукою успіху в житті. Формування індивідуальної самоосвітньої траєкторії здобувачів вищої освіти залежить від індивідуальної програми самовдосконалення та професійного саморозвитку й організації освітнього процесу у ЗВО України.

Досліджено, що індивідуальна самоосвітня траєкторія майбутнього фахівця є поняттям комплексним, залежить від потреб та можливостей студента як споживача освітньої послуги, підвищує мотивацію під час навчання, забезпечує набуття загальних та професійних компетенцій та компетентностей, відображає результати навчання, підвищує конкурентоздатність на ринку праці, а головне перетворює здобувача вищої освіти з об'єкта освітнього процесу в активного суб'єкта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адарюкова Л.Б. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах. Дис. канд. пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2018. 330 с.
2. Вакуленко А. В. Управління якістю : навч. посіб. А. В. Вакуленко, О. І. Гарафонова, Н. А. Гарбуз. К. : КНЕУ, 2010. 551 с.
3. Грищенко С.В. Самовдосконалення особистості: монографія. Під науковою редакцією: Курлянд З. Н., Бужиної І. В. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 188 с.
4. Іваницька С.Б., Галайда Т.О., Голочій Р.М. Впровадження європейських методик тайм-менеджменту в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 21. 2018. С. 288–292. URL: <http://global-national.in.ua/issue-21-2018>.
5. Кушнірук С.А. Педагогічні умови формування готовності майбутніх конкурентоспроможних учителів до науково-дослідницької діяльності. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна»*, 5– 6 березня 2018 р. Полтава: Тов «АСМІ». 2018. С. 123-125.
6. Мося' І.А., Каленський А.А. Розвиток самоосвітньої компетентності студентів закладів фахової передвищої освіти. Методичні рекомендації. – К.: Інститут ПТО НАПН України, 2019. – 109 с.
7. Пенчук О. П., Донченко С. В., Білоцька Л. Б. Побудова індивідуальних траєкторій навчання студентів на основі застосування вибіркового елементів навчальних планів. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2017. № 2 (109). С. 36-41.
8. Про вищу освіту. Закон України від 01.07. 2014 р., № 1556-VII : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р., № 2145-VIII : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Ganna Turchynova, Tetiana Alieksieienko, Stanislav Karaman, Svitlana Kushniruk, Tetiana Hladun. Simulation of a Cloud Oriented Learning Environment at an Educational Establishment Simulation of a Cloud Oriented Learning Environment at an Educational Establishment. *The 36th IBIMA Conference (Granada, Spain, 4–5 November, 2020)*. Editor Khalid S. Soliman. Spain, Granada 2020. PP. 9143- 9147. URL : <https://ibima.org/accepted-paper/simulation-of-a-cloud-oriented-learning-environment-at-an-educational-establishment/>

Кушнірук С.А.,

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки

Педагогічного факультету

Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,

м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙНО-ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ